

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра кримінального права

Кафедра кримінально-правової політики

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
Відокремлений підрозділ в Харківській області

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ, НАЦІЇ, СВІТУ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІСТЬ, ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І НООНАУКОВІСТЬ УБЕЗПЕЧЕННЯ

Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Харків, 17 травня 2024 року)

Харків
«Право»
2024

Редакційна колегія:

Л. М. Демидова (головний редактор), Ю. А. Пономаренко, С. О. Харитонов,
Н. В. Шульженко, М. М. Уманець

Кримінально-правова охорона безпеки людини, нації, світу: фундаментальність, трансдисциплінарність і ноонауковість убезпечення : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2024 р.) / [редкол.: Л. М. Демидова (голов. ред.), Ю. А. Пономаренко, С. О. Харитонов та ін.] ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. права, Каф. кримін.-прав. політики ; Гром. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права», Відокремл. підрозділ в Харківс. обл.. – Харків : Право, 2024. – 280 с.
ISBN 978-617-8448-59-2

До збірника включено матеріали конференції, кількість і зміст яких підтверджують факт того, що в наукових колах ведеться дискусія питань з сучасних проблем кримінально-правової охорони безпеки людини, нації і світу. Матеріали акумулюють наукові судження за трьома напрямками: світоглядні основи та напрями удосконалення правопорядку і кримінального права; безпека людства і світу: кримінально-правові й трансдисциплінарні питання; кримінально-правова охорона людини, держави та суспільства.

Видання розраховане на науковців, викладачів кримінально-правових дисциплін, студентів, практичних працівників, а також читачів, які цікавляться питаннями кримінального права.

УДК [343.2; 341.23](082)

Організаційний і редакційний комітети можуть не підтримувати позицій автора, проте ми поважаємо право кожного учасника конференції на висловлювання своїх ідей, критичних зауважень, інших суджень

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2024

© Громадське об'єднання «Всеукраїнська
асоціація кримінального права», 2024

ISBN 978-617-8448-59-2

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

<i>Баулін Ю. В.</i>	9
---------------------------	---

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ Й НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ І КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА (матеріали дискусії)

Костенко О. М.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА У СВІТЛІ СОЦІАЛЬНОГО НАТУРАЛІЗМУ	12
--	----

Туляков В. О.

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДИНАМІЦІ ЗМІН	20
--	----

Стрельцов Є. Л.

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: СТИСЛІ МІРКУВАННЯ	25
---	----

Житний О. О.

ВІТЧИЗНЯНА МОДЕЛЬ ДОБОРУ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	30
--	----

Гуторова Н. О.

НЕГАТИВНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ)	33
---	----

Харитонова О. В.

СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПРАВНИКІВ І ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНО ОБУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ	37
--	----

Пономаренко Ю. А.

ПРО ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МКС ДО НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	40
--	----

Харитонов С. О.

БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ, СУСПІЛЬСТВА, ОСОБИ ТА ВЕКТОРИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ	45
---	----

Фріс П. Л.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ	48
---	----

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: СТИСЛІ МІРКУВАННЯ

Стрельцов Євген Львович,

*д.ю.н., доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України,
вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України,
завідувач лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції»
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Почнемо з визначення проблем, які потребують свого вирішення на цьому етапі і в перспективі, бо саме це, від самого початку, повинно надати цій публікації більш цілеспрямованого характеру. Отже, кримінальне право (розуміючи його і як право, і як законодавство) виступає, як відомо, мабуть, одним із найдавніших соціальних «інструментів», якими користується влада для вирішення (розв'язання) конфліктів, які виникають у суспільстві. Проте, незважаючи на дуже довгу історію існування кримінального права, яка майже збігається з історією людства, багато питань щодо цього права виникає (існує) практично постійно. Тому, слід відповісти, що в цілому, на принциповому рівні, визначає кримінальне право? Це – вагомий засіб у переліку загальнодержавних інструментів виконання державним утворенням своїх функцій; певний захід, який встановлює міру свободи або підстави «каральної» відповідальності особи; своєрідний критерій визначення соціальних цінностей (благ); спосіб унормування суспільних відносин; засіб забезпечення кримінально-правової охорони встановлених цінностей (благ) або це щось інше? Різні питання, різні підходи до пошуку відповідей, можливо, наддадуть диференційовані, а й, можливо, «об'єднану» відповідь на них. У свою чергу, віднайдений відповіді на ці питання дасть змогу вирішити (намітити шляхи вирішення) основні проблеми, пов'язані з розумінням сутності, правової природи, соціального призначення, функцій, цілей та завдань, які стоять перед кримінальним правом, його дійсними можливостями для виконання цього, місцем цього права у загальній сфері кримінальної юстиції та на більш значному рівні. Саме на це звертав увагу академік В. Я. Тацій, ставлячи питання: яким має бути кримінальне право в сучасних умовах, які нові або модернізовані виклики нас очікують, як точно спрогнозувати напрями подальшого розвитку кримінального права та його взаємодії з іншими галузями права

і дисциплінами, щоб ефективно протидіяти суспільно протиправним посягання? [1, с. 3–5]. У будь-якому разі ці питання й вірогідні відповіді на них, виходячи із загальноприйнятих визначень, можна віднести до категорії стратегічних¹.

Кримінальне право, яке ми традиційно сприймаємо, виступає, у загальному сенсі, у вигляді кримінально-правових приписів, у яких більш узагальнено (Загальна частина) і більш предметно (Особлива частина) зафіксовані положення, які мають, так би мовити, безпосереднє відношення до категорії «кримінальне правопорушення». В остаточному вигляді це має своє закріплення у відповідному офіційному кримінально-правовому приписі (у нас – у Кримінальному кодексі), у якому знаходять (повинні знаходити) своє відображення визначення і пропорційне закріплення відповідним положенням кримінального права конкретного негативного діяння. Останнє є обов'язковою змістовно-формалізованою умовою, бо без цього, що прямо вказано у ст. 7 Європейської конвенції з прав людини, неможлива кримінальна відповідальність конкретної особи [2]. Водночас, аналізуючи кримінальне право на більш абстрактному рівні, потрібно враховувати, що це право, кажучи в загальному розумінні, має наступні властивості, які ми не завжди виокремлюємо. Так, одна з основних властивостей пов'язана з тим, що кримінальне право виступає як, нехай своєрідний, але необхідний соціально-правовий критерій, за допомогою якого в державі визнаються сутність, перелік і шкала соціальних цінностей, які потім, саме за «допомогою» положень цього права, відображаються чи точніше закріплюються (або не закріплюються) у вигляді об'єктів кримінально-правової охорони, тобто, кажучи образно, саме завдяки необхідності правової охорони і визначається, «що», а точніше які цінності, які блага, які соціальні відносини, повинно підлягати такій охороні. При цьому, як би ми не оцінювали кримінальне право, слід завжди враховувати, що воно виступає «останнім засобом» у комплексі державних можливостей впливу на негативні процеси й діяння, які відбуваються. Такий підхід не означає, що криміналь-

¹ Стратегія – багатоваріантний план дій, розрахований на досить тривале досягнення мети, за якого заходи та способи досягнення мети можуть змінюватися. Стратегія, у перекладі з грецької мови, тлумачиться як «мистецтво полководця». Тактика – це план дій, у якому точніше відомо, яким буде результат реалізації. Принаймні, орієнтуючись на думку Карла фон Клаузевіца, тактика – це організація окремих боїв і ведення їх, а стратегія – це їх ув'язування із спільною метою війни.

ного права повинно бути «замало» або «забагато»: цей інструмент «соціальної хірургії» має бути необхідним і достатнім.

Наступне важливе питання: що взагалі унормовує кримінальне право у своїх положеннях: межу свободи особи чи обсяг і засоби каральної політики? «Зовнішньо», як може здаватися, це не має значення. Проте на змістовному рівні, на рівні розуміння природи кримінального права, що надає можливість ефективніше використовувати його потенціал, ці, у будь-якому разі, неоднакові «вимірювання» можливостей кримінального права повинні (можуть) знайти своє «відображення» (закріплення) у тексті визначення кримінально протиправного посягання (диспозиція) та/або у кримінально-правових заходах (у широкому розумінні) як наслідки за порушення встановленої кримінально-правової заборони.

Водночас, слід брати до уваги те, що всі ці обставини виступають (повинні виступати) як похідні процеси від загальнодержавних положень, мають бути обов'язково «узгоджені» з відповідними якостями й ознаками, які має конкретна держава. Такий підхід теж дозволяє вести мову про стратегічні аспекти такого аналізу. При цьому потрібно враховувати, що є різні держави, які реалізують свої особливості у типі політичного режиму, моделі економіки, напрямі соціальної політики. Такі якості й ознаки державних утворювань супроводжують людство на всіх етапах його еволюції [3]. Складні процеси у своєму розвитку у сучасний період переживає група держав, у тому числі й Україна. Стан таких держав, в загальному плані, прийнято визначати як «перехідний». Він має свої значні особливості й відмінності від традиційних напрямів розвитку держави [4, с. 143–151].

У свою чергу, перехідний період розвитку держави потребує ... відображення таких основних властивостей, з одного боку, у положеннях правової системи, системи права, кожній галузі права, у тому числі і кримінальному, з урахуванням її особливостей, з другого – при реформуванні перехідних сфер, зокрема, і кримінальною юстиції [5]. Проте їх відображення у правових приписах не тільки сприяє їх офіційному закріпленню, а й, що важливо зазначити, може мати реальний зворотний вплив на діяльність держави, функціонування суспільства, життя кожної особи й населення в цілому. Тому викладене дає змогу зробити певний висновок, що кримінальне право «відіграє» у суспільстві низку важливих ролей: воно виступає відображенням і закріпленням у своїх положеннях тих негативних процесів і діянь, які відбуваються; його положення вста-

новлюють межі свободи конкретної особи чи об'єм підстав кримінальної відповідальності; воно, беручи до уваги «своєрідності», визначає цінності, які є необхідними для функціонування суспільства і які потребують своєї саме кримінально-правової охорони. І знову, і в такому аспекті, потрібно пом'яти, що це право завжди виступає як «останній засіб» державного реагування на негативні процеси, які неможливо розцінювати як всепереможний засіб подолання негативних проблем [6, с. 264–277].

Тактичний напрямок, у свою чергу, пов'язаний з «технічним» закріпленням (оформленням) цих положень у конкретних письмових приписах. Тут також є багато проблем, які потребують аналізу.

Проте почну з детермінант (причин та умов) суспільно небезпечних діянь, тобто тих детермінант, які є значними саме в межах кримінального права: що при вчиненні таких діянь «провокується» умовами суспільного розвитку, а що – особистими властивостями особи? У яких випадках і у якій «пропорції» вони поєднуються? Як це повинно знаходити своє закріплення у кримінально-правових положеннях, тобто при встановленні межі свободи чи підстав відповідальності, наскільки враховує держава свою «провину» в тому, що вчиняються такі діяння?

Далі, якщо держава розуміє свою «провину», то що вона робить для того, щоб запобігти таким діянням (зменшити вірогідність їх вчинення) на первісних рівнях, так би мовити, на тих етапах розвитку, коли вони тільки з'являються (починають існувати)? Пробація, Закон про «яку» вже почав діяти, визначає, що такі державні заходи є певною мірою профілактичними, але це профілактика так званої «посткримінальної поведінки». І це добре, що держава звертає увагу на такий профілактичний напрямок протидії, але він, на мою думку, повинен починатися значно раніше.

Як це має знаходити своє відображення у правотворчості? Об'єктивна правотворчість завжди існує, бо складні процеси, у тому числі і суспільно небезпечні, особливо в державах перехідного періоду, відбуваються постійно, що повинно, у разі дійсної необхідності, знаходити своє відображення у положеннях кримінального права.

Однак є так звана прогностична правотворчість, у тому числі і кримінально-правова. Що потрібно тут враховувати, щоб така правотворчість була дійсно прогностичною, мала характер випереджальної правотворчості, а не носила суто утопічного характеру?

До цього також потрібно додати обов'язкові умови викладення нормативного матеріалу, що має бути здійснено з урахуванням традиційних соціально-правових положень, які сприймаються в суспільстві «зрозумілою» мовою, мати чіткі формулювання. Загалом, будь який «нігілізм» як різновид філософії, який ставить під сумнів усі традиційно напрацьовані цінності й положення, не повинен бути присутнім, особливо, підкреслю, коли мова йде про правові положення.

Вважається, що практично такі проблеми, тою чи іншою мірою, стоять перед кожною цивілізованою державою. І від того, наскільки якісно це буде вирішено в усіх напрямках реалізації правової політики (правотворчості, правозастосуванні, доктринальних (наукових) моделях, підготовці необхідних фахівців та ін.), залежатиме дотримання встановленого правопорядку й суспільного спокою. В усякому разі, усі такі проблеми заслуговують на постійний аналіз із метою найбільш раціональних і продуктивних шляхів вирішення проблем розвитку кримінального права, що мають дати змогу чітко визначити склади кримінальних правопорушень, кримінально-правові засоби в широкому розумінні, що застосовуються до осіб, які вчинили такі кримінально протиправні посягання, і підстави й умови, за яких ці засоби застосовуються або не застосовуються [7].

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Я. Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 15 трав. 2020 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), Л. М. Демидова (заст. голов. ред.), А. П. Гетьман та ін.. Харків : Право, 2020. 776 с.
2. Довідник із застосування статті 7 Європейської конвенції з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_7_UKR.
3. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін. ; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.; Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.
4. Тодика О. Специфіка державності перехідного періоду і проблеми народовладдя. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2006. Вип. 42. С. 143–151.

5. Шлях до миру: через перемогу і перехідне правосуддя. URL: <https://espl.com.ua/news/shliakh-do-myru-cherez-peremohu-i-perekhidne-pravosuddia/#:~:text=>.

6. Стрельцов Є. Л. Рациональний дискурс про кримінальне право: монографія. Київ, Юрінком Інтер, 2024. 473 с.

7. Проект Кримінального кодексу України, підготовлений Робочою групою. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>.

ВІТЧИЗНЯНА МОДЕЛЬ ДОБОРУ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Житний Олександр Олександрович,

*д.ю.н., професор, член Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна, заслужений юрист
України*

Міжнародними стандартами діяльності кримінальної юстиції висуваються досить високі вимоги до професійних здібностей та кваліфікації таких фахівців у сфері права, як прокурори.

Так, Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів, прийняті Восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками (Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року), у положеннях, які стосуються кваліфікації, відбору і професійної підготовки осіб, відібраних як обвинувачі (а саме цьому статусу у системі кримінальної юстиції в Україні відповідають прокурори), наголошують, що ці особи повинні мати високі моральні якості і здібності, а також відповідну підготовку і кваліфікацію. Зазначеним Конгресом констатуються обов'язки держав забезпечувати, щоб:

а) критерії відбору обвинувачів включали гарантії проти призначень, заснованих на упередженості або забобонах, і виключали будь-яку дискримінацію щодо будь-якої особи за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, соціаль-